

TALESPROG SOM IDENTITETSSKABER OG IDENTITETSUDTRYK

Inge Lise Pedersen

Brugen af identitetsbegrebet i sprogforskningen er ikke gammel. Derimod er der mange og gamle vidnesbyrd om at man har brugt sprog til identifikation. Vi kan fx læse i Dommernes bog 12,6 i Gammel Testamente hvordan folkene fra Gilead, da de havde besejret efraimitterne, anvendte en sprog-identitetstest for at afgøre hvem der var fjender og hvem der var venner. Alle soldaterne blev bedt om at sige *shibboleth*. De der udtalte det med sh var venner, de der udtalte det som sibbolet var fjender og blev straks skaffet af vejen. Et enkelt udtaletræk var nok til at inkludere eller udelukke nogen fra en social gruppe. På svenskekrigenes tid skal man i Skåne have brugt udtrykket *vit häst i korngolv* på samme måde for at afsløre danske snaphaner, og tilsvarende "shibbolether" kendes fra mange andre steder. Man har altså brugt talesproget til at afsløre folk der (uretmæssigt) vil tiltage sig en identitet.

Dermed er ikke sagt, at sprog og identitet i alle tilfælde er knyttet tæt sammen, ej heller er det afgjort om sproget er et udtryk for identiteten, om identiteten skabes af sproget, eller om afhængigheden går begge veje. Men det er en kendsgerning at der er mange eksempler fra forskellige tider og forskellige steder, og at sammenhængen kan udtrykkes eller røbes ved minimale forskelle, som en anden måde at udtale et s på.

Artiklen vil være disponeret således at der først kort gøres rede for brugen af identitetsbegrebet i sprogforskningen. Efter et afsnit om sprog og national identitet eksemplificeret ved en skildring af forholdene i Slesvig præsenteres sociolingvistikens anvendelse af identitetsbegrebet, og der gives en række eksempler på sociolingvistiske analyser af samspil mellem sprog og identitet. Afslutningsvis rejses spørgsmålet om sprogforskningen, specielt sociolingvistikken, har givet større indsigt i identitet.

1. Brugen af identitetsbegrebet i sprogforskningen

Hvis man slår op i stikordsregistret til en af de sidst udkomne internationale håndbøger i sociolingvistik, Florian Coulmas' *The*

Handbook of Sociolinguistics fra 1997, finder man at der ikke blot er et kapitel med overskriften "Language and Identity", men derudover er der 28 henvisninger under indgangen 'identity'. Og hvis man slår op i Kjell Venås: *Mål og Miljø*, 3. udgave fra 1991, kan man læse i forordet at der er kommet meget nyt stof til, bl.a. to nyskrevne afsnit hvoraf det ene har sprog og køn som emne, mens det andet og længste handler om sprog og identitet. Dette viser med al ønskelig tydelighed at identitet har været et centralt begreb i sociolingvistikken i en række år. Imidlertid antyder det faktum at kapitlet om sprog og identitet først kommer til i 3. udgave af Kjell Venås' bog at sådan har det ikke været hele tiden (jeg har forøvrigt en mistanke om at jeg er lidt medskyldig i dette kapitel: til den nordiske dialektologkonference i Danmark i 1990 bad jeg Kjell Venås om at holde et plenarforedrag om dette emne, som jeg fandt kunne udgøre et sammenbindende tema for de dialektologiske og sociolingvistiske bidrag til konferencen, og dette foredrag er en slags første udgave af kapitlet i *Mål og Miljø* der kom året efter).

Et af de allerførste samlebind inden for sociolingvistikken, Gumperz og Del Hymes' *Directions in Sociolinguistics* fra 1972, har da også kun én henvisning under stikordet identity. Det er karakteristisk nok til en artikel af antropologen Fredrik Barth der drøfter forholdet mellem sprog, stammeidentitet og etnisk identitet.

Identitetsbegrebet anvendes dog også i en anden artikel i dette værk, nemlig i Blom og Gumperz' artikel om skift mellem lokalt Ranamål og bokmål i Hemnes i Nordnorge (Blom & Gumperz 1972), hvor det i konklusionen hedder at der er ringe kontakt mellem de lokale og tilflytterne: "This lack of personal ties between individuals of dissimilar backgrounds and cultural identification reinforces the general social meanings ascribed to the dialect by those who share local background and identity, and thus contributes to maintaining the seperateness of dialect and standard" (Blom & Gumperz 1986 [1972:433]). Jeg skal ikke gå ind på Hemnesundersøgelsen, som de fleste norske (i hvert fald norske sprogforskere) har meget ondt at sige om (jf Mæhlum 1990b), men jeg vil pege på at begge disse tidlige eksempler på anvendelse af identitetsbegrebet i sociolingvistikken har med Norge at gøre. I det ene tilfælde er forfatteren professor i Bergen, i det andet er den ene forfatter fra samme antropologimiljø i Bergen og det er norske forhold der undersøges. Også på socialpsykologisk hold var man tidligt ude i Norge hvor

socialpsykologen Jo Kleiven allerede i 1975 udgav bogen *Sprog og Identitet* sammen med Harald Steinset.

Men vi kan komme endnu længere tilbage ad det spor, nemlig til Einar Haugens bog *Language Conflict and Language Planning. The Case of Modern Norwegian* (1966, her citeret efter den norske oversættelse *Riksspråk og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre.* 1969). Haugen anvender identitetsbegrebet i sin redegørelse for nationalismens betydning for sprognormeringen. Følelsen af at tilhøre en nation er en del af det moderne menneskes søgen efter identitet, skriver Haugen, og citerer Clifford Geertz for at folk i nye stater ønsker at deres identitet "skal bli offentlig anerkjent og tillagt betydning, en sosial selvhevdelse som markerer at de "er noe i verden"". Dette har også været et centralt motiv i Norge i den kulturelle nationalisme som ligger bag sprogbevægelsen (Haugen 1969:237). Fra Haugen kan der trækkes en norsk identitetslinje endnu længere tilbage, idet han citerer Sigmund Skard der i 1963 skrev: "Her trengst det ei vekking av sjølvkjensla, inkje mindre. Det er ikkje tale om "målsak" i gammaldags tyding, det er spørsmål om å hevda den personlega identiteten også innanfor bymålet" (Haugen 1969:238).

Med Haugen er vi ved begyndelsen af sociolingvistikken i egentlig forstand, som er den del af sprogvidenskaben der især har anvendt identitetsbegrebet. Jeg vil derfor standse min stifindervirksomhed og blot nævne at Haugens bog meget apropos er tilegnet Alf Sommerfelt, som var død i 1965 lige før den engelske udgave udkom.

Denne lille historiske ekskursion fortæller at de tidligste eksplícitte udsagn om relationen mellem identitet og sprog har med national identitet og standardiseringsprocesser at gøre. Derfor er det heller ikke tilfældigt at vi gang på gang føres til Norge. Den særlige norske sprogsituation har gjort det lettere at få øje på – eller øre for – denne sammenhæng.

Den fortæller også at sprogforskerne i første omgang ikke har hentet begrebet identitet direkte fra psykologien eller psykoanalysen, men fra antropologien, og i anden omgang fra socialpsykologien, først og fremmest fra Bristolskolen, dvs. Henri Tajfel og endnu mere hans elev Howard Giles (nu Santa Barbara), med Jo Kleiven som en tidlig norsk repræsentant for denne skole. Hvis vi skal sammenholde det med Jane Krogers opstilling som blev præsenteret på seminaret, kan vi sige at det er den sociokulturelle tilgang man vælger, dvs. en

tilgang der fortæller noget om hvordan identiteter formes socialt, hvordan de begrænses og defineres af konteksten, men som i mindre grad siger noget om den personlige identitet.

2. Sprog og national identitet i Slesvig

Som nævnt i indledningen har de tidligste eksplicite udsagn om sprog og identitet med national identitet og standardiseringsprocesser at gøre. Her går forbindelsen begge veje. Skriftsprogets begyndende standardisering antages almindeligvis at være en af forudsætningerne for dannelsen af en national identitet. Samtidig tages standardiseringen af talesproget som et udtryk for national identitet, og for nationalstatens institutionelle ensrettende virksomhed. Når man taler om sprogets betydning for den nationale identitet, om modersmålet, betegner det oftest det talte eller skrevne standardsprog, uden at man tematiserer den spænding der kan være mellem dette og det faktiske modersmål i form af en ustandardiseret dialekt. I Norge er det dialekterne der har repræsenteret den sproglige nationale kontinuitet, og der er derfor en vis logik i at det talte nationalsprog i høj grad realiseres som dialektal mangfoldighed. Det er dog ikke alle steder der er en sådan ukompliceret overensstemmelse mellem talesprog og national identitet. Det er fx ikke tilfældet i det dansk-tyske grænseland.

Grænsen blev fastlagt ved en afstemning i 1920. Resultatet af afstemningen var klart, omend grænsedragningen resulterede i en tysk minoritet nord for grænsen, og en dansk syd for grænsen. Forholdet mellem det daglige talesprog og den nationale identitet er imidlertid noget overraskende. Grænsen følger ikke dagligsprogsgrensens forløb i 1920, hvad der hænger sammen med at det tyske mindretal i Nordslesvig (uden for byerne) aldrig haft tysk som dagligsprog, men har talt sønderjysk, altså dansk dialekt. Derimod stemmer grænseforløbet temmelig nøje overens med gamle kirkelige grænser. Befolkningen i det område der hørte til Ribe stift og til Haderslev provsti i Slesvig stift stemte dansk, mens den øvrige del af Slesvig stift stemte tysk. Uden tvivl fordi denne kirkelig grænse i århundreder udgjorde grænsen mellem dansk kirke- og administrationssprog og tysk ditto. Med andre ord: Valget af national identitet i Slesvig i konfliktårene i 1800-tallet byggede på kirkens og skolens sprogpolitik helt tilbage til senmiddelalderen. Der hvor der blev prædikeret på dansk og holdt skole på dansk, blev folk

danske, der hvor gudstjenesten var på tysk, blev man tyske. Den nationale identitet afhang ikke af modersmålet i egentlig forstand, det talte dagligsprog, men af kultursproget, det sprog der blev brugt i kirke, skole og offentlig administration. I den nordlige del af Slesvig der blev dansk, konnoterer den lokale danske dialekt den dag i dag ikke dansk national identitet, men lokal identitet, og kan derfor bruges af både dansk- og tysksindede i hverdagen (se yderligere Pedersen 2000a). Om brugen af dansk sprog som identitetsmarkør syd for grænsen kan man læse i Karen Margrethe Pedersens tobindsværk *Brugen af dansk sprog i Sydslesvig* (K. M. Pedersen 2000).

Det slesvigske eksempel viser at sprog er flere ting i forhold til identitet, man må skelne mellem dagligsprog og kultursprog, og mellem tale- og skriftsprog. Det er især relationen mellem talesprog og identitet der er blevet udforsket.

3. Talesproget som udtryk for identitet og som skaber af identitet

Så længe sprog blev opfattet som en organisme der levede sit eget naturlige liv, var der ingen brug for eller plads til at tale om identitet. Det samme gælder både den strukturalistiske og formalistiske sprogforskning, hvor man udelukkende er interesseret i sproginterne forhold, og den form for sociolingvistik som Labov grundlagde i 1960erne. Identiteten kom ind med kritikken af denne sociolingvistik, som blev anklaget for at se på sprogbrugeren som en automat.

3,1 Sprog og identitet i socialpsykologien

Kritikken blev bl.a. fremført af nogle socialpsykologer der pegede på at man i altfor ringe grad havde forsøgt at *forklare* sprogbrug og ændringer i sprogbrug. I indledningen til artikelsamlingen *Language and social Psychology* skriver Howard Giles: "if we are going to understand why individuals acquire, use and react to language and its varieties in the way they do, we require a greater understanding of the dynamics of attitudes, motivations, identities and intentions, that is, social psychological phenomena" (Giles & St. Clair 1979:2). Med andre ord socialpsykologien kan bidrage til at forklare den sproglige mangfoldighed som den labovske sociolingvistik har beskrevet. Forklaringen ligger i at vi gerne vil ligne den gruppe vi hører til eller gerne vil høre til, for nu at sige det meget enkelt. Gruppeidentiteten bestemmes altovervejende som selvkategorisering, en etnisk gruppe

identificeres således som "those individuals who perceive themselves to belong to the same ethnic category" (Giles 1979:253).

I enhver situation hvor medlemmer af to forskellige grupper kommunikerer med hinanden, vil der foregå en sproglig tilpasning (speech accomodation). I den normale positive kommunikation vil der ske en konvergens, en tilnærmelse, men der kan også være tale om at den ene eller begge samtalepartnere fjerner deres sprog fra hinanden, divergerer. Hvem der konvergerer mest, er bl.a. et spørgsmål om hvor stærk identifikationen med egen gruppe er, hvor positivt et forhold man har til sproget i sin egen gruppe i forhold til den anden samtalepartners sprog. Gruppeidentitet og sprogholdninger bliver altså afgørende for den sproglige adfærd. Det bør her indskydes at sprogholdninger ikke er en privatsag, men i høj grad er samfundsbestemte, typisk forholder man sig langt mere positivt til standardsprog end til dialekter (i hvert fald uden for Norge).

Det er karakteristisk for de citerede socialpsykologer at de overvejende ser sproget som udtryk for social gruppeidentitet. Der lægges mindre vægt på at denne sproglige adfærd også må formodes at virke tilbage på gruppefølelsen, og de sociale grupper er defineret på forhånd.

3,2 Le Page's teori om de sproglige aspekter af identitet

Det er ikke tilfældet i Le Page's hypotese om sprogbrug som identitetshandlinger, acts of identity. Iflg. Le Page behøver sociale grupper ikke at være defineret på forhånd. De grupper der er tale om er dem som sprogbrugerne oplever, ikke sociologiske kategorier. Men de eksisterer altså for sprogbrugerne. Det hyppigst citerede udsagn om dette er Le Page's ord fra 1985: "the individual creates for himself the patterns of his linguistic behaviour as to resemble those of the group or groups with which from time to time he wishes to be identified, or so as to be unlike those from whom he wishes to be distinguished" (Le Page & Tabouret Keller 1985:181). Talehandlinger er med Le Page's ord *Acts of identity* (titlen på hans bog) – det er projektioner af talerens identitet.

Det er nok relevant at gøre opmærksom på at Le Page nåede frem til dette i sit arbejde med kreolsprog, dvs. i en diffus sproglig sammenhæng. For ikke at skabe et falsk billede af at der er tale om vild voluntarisme, vil jeg straks pege på at Le Page nævner en lang række begrænsninger for kreativiteten. Det kræves at man kan

identificere grupperne og at man har adgang til disse grupper og kan analysere gruppemedlemmernes adfærd. Motivationen for at slutte sig til gruppen skal også være tilstrækkelig stærk og enten forstærkes eller formindskes ved feedback fra gruppen, og endelig skal man have mulighed for at modificere sin egen adfærd.

Det bør også nævnes at brugen af ordet "creates" ikke implicerer at det er en bevidst, endsige rationel, handling. Identitetshandlinger forudsætter ikke identitetsbevidsthed.

3,3 Gumperz: Language and social identity

En helt anden tilgang møder man i den interaktionelle sociolingvistik. John Gumperz er the founding father, men også M.A.K. Halliday og Norman Fairclough og hans *Critical Discourse Analysis* bør nævnes. Grupper som køn, etnicitet og klasse er ikke givne parametre, siger man. De produceres kommunikativt. For at forstå identitetsspørgsmål og hvordan de påvirker og bliver påvirket af sociale, politiske og etniske opdelinger, må vi vinde indsigt i de kommunikative processer ud af hvilke de opstår (Gumperz 1982:1). Gumperz har bl.a. været meget optaget af hvad han kalder "new ethnicity". Dette er ikke en kategorisering der adskiller en gruppe fra majoriteten ved at den har en social identitet der er formet ved indflydelse fra et sted uden for det samfund de nu lever i (det sted en immigrantgruppe kommer fra), men betegner forskelle mellem én ny indfødt gruppe og en anden (Gumperz 1982:5). For at vinde indsigt i hvordan denne nye etnicitet konstrueres i diskursen, arbejder man hovedsagelig kvalitativt med dybtgående interviews ~ også en forskel fra den tidligere omtalte sociolingvistik der overvejende bruger kvantitative metoder.

Det er selvfølgelig ikke kun konstruktion af etnicitet der studeres i den interaktionelle sociolingvistik, også konstruktion af kønsidentitet har været genstand for mange analyser. Der er mange sproglige undersøgelser der viser at kvinder i højere grad siger vi end *jeg*, ikke uden sammenhæng med (gamle) kvindeidealer der påbyder beskedenhed og tilbageholdenhed og mindre markering af egoet. I en analyse af mænds og kvinders sprog i jobsamtaler har Jann Scheuer påvist at nogle kvinder i denne situation fanges i modsatrettede forventninger til kvindelighed og til kompetence. I en sådan situation kan kulturelle adfærdsmønstre tage styringen ud af parternes hænder, og kvalificerede og kompetente kvindelige ansøgere kan

konstruere sig selv og blive konstrueret af ansættelsesudvalget som magtesløse ansøgere der giver indtryk af ikke at have de efterspurgte kvalifikationer (Scheuer 1998:187ff).

Gumperz' tilgang kunne se ud som en virkelig gedigen modsigelse og forkastelse af den tidligere omtalte forskning, og sådan fremstilles det også undertiden. Her er det dog vigtigt at være opmærksom på at sprog er mange ting. Forskere repræsenterende de to forskellige tilgange analyserer helt forskellige sider af sproget, helt forskellige sproglige niveauer. Mens den først omtalte forskning mest har analyseret fonetisk og morfologisk variation (udtryksstørrelser), som udtryk for identitetsforskelle, er man i den interaktionelle sociolingvistik optaget af hvilke semantiske strukturer der adskiller sociale grupper. Det er indholdsstørrelser som semantik og pragmatik man analyserer. Visse sider af sproget udnyttes efter alt at dømme mere end andre til at skabe identitet, mens andre sider snarest må opfattes som udtryk for identitet. Det er med fuldt overlæg mit indlæg har overskriften "Talesproget som identitetsskaber og identitetsudtryk", for der er ikke tale om en dikotomi, det er ikke er enten-eller men et både-og, når man tager sociolingvistikken i betragtning i dens fulde bredde.

4. Eksempler på samspil mellem sprog og identitet

Fælles sprog anses for en af de vigtigste byggesten i begrebet national identitet, og forestillingen om enheden mellem sprog og nationalitet har dannet grundlag for nationalsprogene som universitetsfag og som afgrænsede forskningsområder, nationale filologier, og har derfor været det selvfølgelig udgangspunkt for mange forskere, men ikke i sig selv været genstand for megen forskning. Den tidlige sociolingvistik var især optaget af sprogbrugen som afspejling af talerens klassetilhørsforhold (egtl. tilhørsforholdet til en socioøkonomisk gruppe), men en egentlig udforskning af klasseidentitet finder man ikke noget stærkt bidrag til fra nordiske forskere. I det følgende vil jeg omtale en række andre identiteter man har været optaget af i sammenhæng med talesproget.

4.1 Lokal og regional identitet

Den tidligst udforskede form for sproglig variation var den geografisk relaterede dialektale variation, og i dialektgeografien blev sociologiske faktorer tillagt forklaringsværdi for sprogsystematisk

variation. Også i Norden, og ikke mindst i Norge, har der været drevet en omfattende dialektforskning fra midt i 1800 tallet. Men at man beskrev geografisk relateret variation betød ikke at man så den lokale dialekt som udtryk for en lokal identitet. Det er den heller ikke altid eller udelukkende. Den kan fx være så knyttet til den prototypiske lokale livsform (i Danmark typisk en bondelivsform), at den snarere må ses som udtryk for at den dialekttalende er bærer af denne livsform. I nogle overvejelser over dialektnivellerings forskellige former giver den danske dialektolog Anders Bjerrum i slutningen af 1940'erne udtryk for, at når de danske bønder opgiver dialekten er det fordi de ikke længere er bønder med en bondelivsform, derfor har de heller ikke noget behov for den gammeldags dialekt mere (jf. Pedersen 1994, 1997).

Længe før ordet identitet havde fået sin nuværende betydning kan vi finde en indsigt i sprogets funktion i identitetsarbejdet hos dialektologen Amund B. Larsen. Allerede i 1880-tallet præger han termen "nabo-opposition". Begrebet betegner det fænomen at brugerne af en vis dialekt overdriver eller overgeneraliserer et træk i deres egen dialekt for at distancere sig fra et tilsvarende træk i nabo-dialekten (Larsen 1917:35). Også i sine bymålsbeskrivelser bruger han dette begreb til at forklare fremvæksten af visse sproglige fænomener, i bysammenhængen finder man både geografisk og social naboopposition, men fælles for begge er at det er et udtryk for identiteter i kontrast.

Det er et aktuelt diskussionspunkt om den dialektkonvergens der har kunnet konstateres i hele Vesteuropa i store dele af 1900-tallet, om end i meget forskellig grad, resulterer i regionale dialekter, regiolekter, som udtryk eller signal for regionale identiteter, eller om de regionale dialekter blot skal forstås som en mellemstation på vejen mod standardsproget, uden at være knyttet til nogen særlig regional identitet. Det igangværende projekt *Talemålsendring i Norge* er midt i denne diskussion, så inden længe hører vi uden tvivl mere om dette. Indtil videre kan der henvises til bl.a. Røyneland (1999) for en diskussion af spørgsmålet.

En hage ved denne tilgang er faren for cirkularitet: De der har flere lokale træk i deres talesprog tolkes som havende en stærkere lokal identitet, og talesproget ses som udtryk for denne identitet. Uanset om talesproget ses som signal for eller byggesten til en lokal identitet, må denne kunne dokumenteres eller sandsynliggøres ved

henvisning til andet end sprogbrugen, hvis man skal holde sig fri af cirkulariteten.

4.2 En lokal identitet i konflikt – eller usikkerhed

I forlængelse af diskussionen om nomadisk identitet bør nævnes et par norske eksempler på udforskning af sprogsamfund med konkurrerende lokale identiteter. Det er tilfældet mange steder i Nordnorge, hvor samisk, kvænsk og nordnorsk identitet konkurrerer. Tove Bull har skrevet herom med Furuflaten som eksempel (Bull 1991).

En anden, og meget speciel, situation er den Brit Mæhlum analyserer i sin doktorafhandling *Dialektal Sosialisering* om børn og unges sproglige strategier i Longyearbyen på Svalbard (Mæhlum 1990a). Disse børns opvækst er præget dels af pendlen mellem Svalbard og sommerophold på fastlandet, dels af at de hele tiden skal forholde sig til et komplekst sæt af kontinuerligt varierende sociale og sproglige betingelser.

"Normalt" danner den geografiske lokalitet rammen om et bestemt sociokulturelt fællesskab. Det konkrete geografisk lokaliserbare sted repræsenterer dermed en totalitet i beboernes bevidsthed, en totalitet som territorium og socialt rum (Andersson 1980:5). Svalbardbørnene kan ikke hvile i denne normalitet, og det giver en stor usikkerhed, som de deler med fx officersbørn (Mæhlum 1990a:54). Usikkerheden fører oftest til en neutralitetsstrategi. De undgår markerede sproglige træk der ville forpligte dem på en bestemt identitet, eller de blander østnorsk intonation med nordnorsk. Nogle vælger også et standardiseret østnorsk. Det er imidlertid tydeligvis ikke neutralt og umarkeret, men konnoterer i visse sammenhænge social prestige og kan derfor være mindre velegnet som identitetsudtryk for disse unge.

En mere udbredt konflikttype er migrantens situation. I dette perspektiv er urbaniseringens sproglige konsekvenser beskrevet. Paul Kerswill har demonstreret hvordan striler der flytter til Bergen bruger enkelte sprogtræk til at signalere fra tid til anden, om de vil kategoriseres som striler eller som bergensere (Kerswill 1994:159), mens Helge Omdal har analyseret den tilsvarende situation for setesdøler der flytter til Kristiansand (Omdal 1994).

Et særligt ungdomssprog udvikler sig i multietniske miljøer. Dette fænomen er i disse år genstand for stor opmærksomhed i mange lande (om end der endnu ikke er gjort meget i Norge), og det kan ses i forlængelse af Gumperz' begreb *ny etnicitet* (dvs. en etnisk identitet som bliver defineret anderledes, og mindre præget af faste rum og kulturforhold end de gamle etniciteter). Disse unge integrerer ofte en række ord og udtryk fra flere forskellige sprog i deres tyske, svenske, danske osv. dagligsprog, i Norden typisk hentet fra arabisk, tyrkisk, urdu og berberisk. Der kan også være tale om syntaktiske og morfologiske særtræk, fx direkte ordstilling i sætninger der normalt på dansk ville have omvendt ordstilling, og brug af fælleskøn for intetkøn i mange substantiver.

Disse "afvigelser" skyldes ikke manglende beherskelse af dansk, svensk osv. Det er en måde at tale på, en stil eller et register, som finder anvendelse når det netop er identiteten som ung i et multietnisk miljø der skal udtrykkes. Derfor accentueres den i visse situationer (fx kammeratskabsgrupper), mens den ikke eller i mindre grad finder anvendelse over for voksne. Denne multietnolekt (for at bruge en betegnelse som Pia Quist forsøgsvis har præget, jf. Quist 2000) kan også anvendes af etniske svenske eller danske der er en del af det multietniske miljø, omend det er ret sjældent så vidt det er dokumenteret.

Et andet fænomen der er observeret i disse miljøer er en leg med identitetsudtrykkene, af Ben Rampton kaldt *crossing*. Det defineres som "the use of language varieties associated with social or ethnic groups that the speaker does not normally "belong" to" (Rampton 1995:14). Man taler ikke længere blot en dialekt som udtryk for sin sociale identitet, men bruger en dialekt eller træk fra en dialekt til at tale igennem, og skaber dermed så at sige nye rum for identiteten. Ved at bruge træk fra londonkreolsk kan unge med engelsk eller indisk baggrund destabilisere de etniske grænser, dvs. ved bevidst at sætte etniciteten i forgrunden lader man den træde i baggrunden. Taleren iscenesætter sin egen biografi, og jongleringen med sproget er en vigtig del af dette spil.

5. Har sprogforskningen givet større indsigt i identitetsbegrebet?

Den sproglige analyse kan bidrage til at kortlægge hvordan identiteten fragmenteres i prototypiske senmoderne sprogsamfund, som antydnet ovenfor. Der er dog næppe belæg for at hævde at

sprogforskningen har givet større indsigt i identitetsbegrebet. Sprogforskerne har hentet identitetsbegrebet fra antropologi og socialpsykologi og er så at sige fulgt med på sidelinjen i begrebets udvikling fra en (overvejende) essentialistisk forståelse til en mere konstruktivistisk, og fra opfattelsen af identiteten som væsentlig monolitisk til sammensat, multipel, men kan næppe siges at have videreudviklet det. Det har strengt taget heller ikke været sprogforskernes anliggende. Sprogforskere vil først og fremmest være klogere på sprog, og sociolingvister vil specielt være klogere på sproget som socialt fænomen. Identitet er ikke en primær eller isoleret erkendelsesinteresse for sociolingvister.

Vi kan imidlertid fra sproglig side levere illustrationsmateriale til psykologerne. I relation til hvad en psykolog på seminaret omtalte som "ambivalent struggle" eller "moratorium", kan vi fx vise at sprogbrugen også afslører at usikkerhed om identitet opleves som ubehagelig. Mens der kan være stor variation i en persons sprogbrug og forskellige udtaler af samme ord kan optræde næsten lige hyppigt, er det sjældent at træffe en sådan ambivalens over for betegnelser for egen identitet. Det mest direkte sproglige identitetsudtryk er 1. persons personlige pronomen. Her viser beskrivelser af talesprogsvariation i Danmark at mens man godt nogle steder kan sige skiftevis *ha(j)* og *han* i 3. persons pronomen, er det sjældent at træffe en tilsvarende variation mellem formerne i 1. person. Enten siger man *a* eller man bruger standardformen *jeg* når man omtaler sig selv, ikke skiftevis det ene og skiftevis det andet.

Visse dialekter har fonetiske regler der er så komplicerede at det ikke er tilstrækkeligt at være født på stedet for at beherske dem, man skal være mindst anden generation. Modsat går det hurtigt at tilegne sig nye ord. Vi ser da også at det i høj grad er sådanne sproglige elementer der bruges til identitetskonstruktion i subkulturgrupper som rappere, hvor det primært drejer sig om at beherske et vist vokabular for at blive regnet med til gruppen (Preisler 1999). I den udstrækning fokus flyttes fra etablerede sociale kategorier til her-og-nu-fællesskaber, er det den sidste type sprogtræk der i stigende grad udnyttes i identitetskonstruktionen.

Sprog og identitet vil nok altid være knyttet tæt sammen, men ikke nødvendigvis kun i form af valg af sprog eller dialekt. Med den stadig øgede mobilitet og med det hastige skift mellem sociale identiteter som præger nutidens samfund, er det i stigende grad

sproglige enkelttræk og bestemte sider af sproget der bliver taget i brug som skaber af og udtryk for social identitet.

Litteratur

- Andersson, Roger (1980) "Plats, identitet och förändring. Om att sätta identiteten på plats". *FUMS-rapport nr. 82*. Uppsala.
- Blom, J. P. & J. Gumperz (1972) "Social meaning in linguistic structures: Code-switching in Norway", i: J. J. Gumperz & D. Hymes (eds.): *Directions in Sociolinguistics*. New York:407-434.
- Bull, Tove (1991) "Språklig identitet i ei nordnorsk fjordsarnebygd", *Danske Folkemål* 33:23-35.
- Coulmas, Florian (1997) *Handbook of Sociolinguistics*. Oxford.
- Eckert, Penelope (1989) *Jocks and Burnouts: Social Categories and Identity in the High School*. New York
- Eckert, Penelope (2000) *Linguistic Variation as Social Practice. The Linguistic Construction of Identity in Belten High*. Malden, Ma./Oxford.
- Eriksson, Mats (1997) *Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion*. Uppsala.
- Giles, Howard & R. St. Clair (eds.) (1979) *Language and Social Psychology*. Oxford.
- Gregersen, Frans & Inge Lise Pedersen (eds.) *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics* 1-2. Copenhagen.
- Gumperz, John (1982) *Language and social identity*. Cambridge.
- Gumperz, J. J. & D. Hymes (eds.): *Directions in Sociolinguistics*. New York.
- Haugen, Einar (1969) *Riksspråk og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 2. århundre*. Oslo.
- Kerswill, Paul (1994) *Dialects Converging. Rural Speech in Urban Norway*. Oxford.
- Kotsinas, Ulla-Britt (1994) *Ungdomsspråk*. Uppsala.
- Larsen, Amund B. (1917) "Naboopposition - Knot", *Maal og Minne*:34-46.
- Le Page, R. B. & A. Tabouret-Keller (1985) *Acts of Identity: Creole-based approaches to ethnicity and language*. Cambridge.
- Mæhlum, Brit (1990a) *Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Oslo.
- Mæhlum, Brit (1990b) *Codeswitching in Hemnesberget - Myth or Reality? Tromsø Linguistics in the Eighties*. *Tromsø Studies in Linguistics* 11:338-355. Oslo.
- Omdal, Helge (1994) *Med språket på flyttefot. Språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand*. Uppsala.
- Pedersen, Inge Lise (1994) "Linguistic variation and composite life-modes", in Bengt Nordberg (ed.) *The Sociolinguistics of Urbanization: The Nordic Case*. Berlin/New York:87-115.
- Pedersen, Inge Lise (1997) "Livsformer og sprogformer i forandringens tegn", i: Maj Reinhammar (red.) *Nordiska Dialektstudier. Föredrag vid Femte nordiska dialektologkonferensen Sigtuna 17-21 augusti 1994*. Uppsala: 223-232.
- Pedersen, Inge Lise (1998) "Køn og Sprog", *NyS* 24:9-40.

- Pedersen, Inge Lise (1999) "Regionalitet og sprogudvikling i Danmark", i: Brit Mæhlum, Dagfinn Slettan og Ola Svein Stugu (red.) *Stedet som kulturell konstruksjon*. Trondheim: 33-52.
- Pedersen, Inge Lise (2000a) "Urban and rural dialects of Slesvig: political boundaries in the millennial retreat of Danish in Slesvig", *International Journal of the Sociology of Language*, Vol. 145:131-151.
- Pedersen, Inge Lise (2000b) "Ungdomssprog - dialekt eller register? En oversigt over nyere, især nordisk ungdomssprogsforskning." *Nordlyd* 28:44-59.
- Preisler, Bent (1999) *Danskerne og det engelske sprog*. København.
- Quist, Pia (2000) "Ny københavnsk "multietnolekt". Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer." *Danske Talesprog* 1:143-211.
- Rampton, Ben (1995) *Crossing: Language and Ethnicity among Adolescents*. London/New York.
- Røyneland, Unn (1999) "Språkleg regionalisering på Røros og Tynset", *Målbryting* 2:98-119.
- Scheuer, Jan (1998) *Den umulige Samtale*. København.
- Steinset, Å. & Jo Kleiven (1975) *Språk og Identitet*. Oslo.
- Venås, Kjell (1991) *Mål og Miljø*. Oslo.

